

שמעתא עמיקתא

גליון תרמ"ג | פרשת תצוה זכור | תשפ"ה | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

הלכות מצויות לפורים (א')

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

עם דיני פורים משולש

קריאת המגילה

אכילה לפני קריאתה

אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה [ש"ע רמ"א (סי' תרצ"ט ד)], והדין כן אף קודם הקריאה של היום, אפילו כבר התפלל. [מ"ב (סי' טו)].

התחיל בהיות

בני הכרכים שדינם לקרוא בט"ו (ולא במוצאי חמ"ס) אם התחילו לאכול חצי שעה לפני זמן ערבית יכולים להמשיך אכילתם. [רמ"א (סי' תרצ"ט ע"ב)]. ולענין מצות לולב שהיא מצוה דאורייתא, ובשנה זו שקוראים שבני כרכים מקדימים וקוראים בי"ד דינו כפרזים לענין זה.

טעימה

דוקא אכילה אסורה, אבל טעימה מותרת לצורך גדול, כגון לצורך חולה קצת או מי שהתענית קשה לו. וטעימה פירושה אכילה עד כביצה פת [מ"ב (שם סי' ק"ד)], ואכילת פירות אפי' הרבה. [ש"ע (סי' רלב ס"ג)]. וכן אכילת תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן אפי' הרבה. [מ"ב (סי' ק"ד)]. ולענין אכילת פת הבאה בכיסניו יש להחמיר לכתחלה להחשיבה כפת. [ע"י שעה"צ (סי' רפ"א אות ז) ומ"ב (סי' תרל"ט סי' טו)]. ומשקין המשכרין אינן מותרין אלא כשיעור ביצה. [מ"ב (שם)]. וסתם משקה (שאינו משכר) אפי' הרבה נחשב טעימה. [מ"ב (סי' רלב סי' ק"ה)].

שינה לפני הקריאה

אסור לישון קודם קריאת המגילה אף אם דעתו לישון רק קצת. [מ"ב (סי' טו)].

ממנה שומר שיזכיר לו לקרוא המגילה

אם ממנה שומר שיזכיר לו, מותר לו לטעום לפני הקריאה, ובשעת הדחק מותר לו אף לאכול או לישון. [ע"י ברמ"א ובמ"ב (סי' רלב ס"ג)]. ועיי' בס"י תרנ"ב (סי' ק"ה) ושעה"צ (שם) דכ"פ לענין אכילה שמכין על שומר אפי' לכת. וכן פסק השלמת חיים (סי' שסח), עיי' שם.

נשים באכילה לפני הקריאה

אף אשה אסורה לאכול לפני קריאת המגילה. [שהרי גם הן מחויבות במצוה זו. וכן הוא בבב"ל (סי' תרצ"ב ד"ה מפלג)]. ואם הבעל יזכיר לה מותר לה לאכול (כי דינו כשומר שמועיל כנ"ל).

חובתה בלילה וביום

חייבים לקרוא המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום. [ש"ע (סי' תרפ"ט א)].

מדרבנן או מדברי קבלה

י"א שחובת קריאת המגילה בין ביום בין בלילה אינה אלא מדרבנן. [כן משמע מהטור (סי' תרפ"ט)]. וי"א שרק בלילה היא מדרבנן, אבל ביום חיובה מדברי קבלה. [מ"ב (ק"י סי' מא) וטורי אבן (מגילה ד' ד"ה כגון)]. וכן הוא בשע"ת (סי' תרפ"ט אות א)]. והעיקר כדעה האחרונה. [שעה"צ (סי' תרצ"ב אות ז) וסי' תרצ"א אות מא)]. וע"י עוד להלן בדיני פורים המשולש.

זמנה בלילה

קריאת הלילה, זמנה כל הלילה. [ש"ע (סי' תרפ"ט ע"א)], עד עמוד השחר. ואם לא קראה קודם אפילו באונס שוב לא יקרא, דמשעלה עה"ש יממה הוא. [מ"ב (סי' ק"ג)]. י"א דקריאת המגילה בלילה היא מצאת הכוכבים, ואם קראה מפלג המנחה בדיעבד יצא. [ש"ע (סי' תרצ"ב)]. ויש אומרים שקודם צה"כ אינו יוצא כלל אפילו בדיעבד. [פרי"ח הובא במ"ב (שם סי' ק"ד)]. ובדיעבד אם קרא בבין השמשות באונס והכרח גדול יש לצדד להקל. [מ"ב (שם) ע"פ הפמ"ג]. וע"י בסמוך.

מפלג המנחה למי שקשה עליו התענית

מי שהוא אונס קצת ואינו יכול לילך לבית הכנסת וצריך להמתין עד אחר שיקראו הקהל, וקשה עליו לישב בתענית כל כך, דעת הש"ע (סי' תרצ"ט ע"ד) שיכול לשמוע קריאתה מבעוד יום ומפלג המנחה ולמעלה. אלא באופן זה טוב יותר להקל לאיש הזה שיטעום (היינו עד עד כביצה פת או משקין כשיעור ביצה) קודם קריאת המגילה, ולא להקל לקרות מפלג המנחה ולמעלה. ומ"מ אין להקל אלא לצורך גדול כגון חולה קצת או מי שמתענה והתענית קשה לו. [מ"ב (שם סי' ק"ד) אליבא דהפרי"ח]. ולמעשה המיקל לחולה ולולדת למהר קריאתה מבעוד יום קצת יש לו על מי לסמוך. [מ"ב (שם) ובה"ל (ד"ה מפלג)]. ועיי' שהוסף דאפשר שבמקום שדחיק גדול אף בצבור יש להקל לקרות אף שאין עדיין לילה גמור.

זמנה ביום

זמנה הקריאה מהנ"ך, ואם קראה משעלה עמוד השחר, יצא. [ש"ע (רס"י תרפ"ט)]. ואם היה אונס קצת יכול לקרותה לכתחלה משעלה עמוד השחר. [מ"ב (סי' ק"ו)]. וזמנה עד סוף היום. [ש"ע (שם)]. והיינו עד שקיעת החמה, ואם נמשך עד בה"ש יקראנה בלי ברכה. [מ"ב (סי' ק"ה)].

דיני הקריאה

שמועת כל מילה מקריאת המגילה

אם לא שמע אפילו מילה א' מהמגילה לא יצא ידי חובתו. [מ"ב (סי' תרצ"ט ק"ח)].

להשמיע לאזניו

לדעת הסוברים שח"ש אינו יכול להוציא רבים יד"ח [ע"י לקמן בזה], מי שקורא המגילה לעצמו צריך להיזהר מאוד שישמיע לאזניו, שאל"כ אפילו בדיעבד לא יצא. [שעה"צ (שם אות ז)]. אבל לדעת החולקים בדיעבד יצא. [מ"ב (שם)]. ולמצוה לכל הדעות צריך להשמיע לאוזניו. [ע"י בב"י (רס"י ק"ה) ובמ"ב שם]. וע"י במועדים וזמנים (ח"י סי' ק"א). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון י"ב].

לכוון בכל מילה ומילה

השומע את המגילה אפילו אם לא כוון בכל תיבה יצא. [מ"א (סי' תרצ"ט טו)]. וע"י בסמוך.

הסיח דעתו באמצע הקריאה

השומע את הקריאה ופנה לבו לגמרי לדברים אחרים עד כדי שלא שמע כלל מה שהחזן אמר לא יצא. [הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש עמי רפ"ה)]. אך אם לא היה מרוכז במה שהחזן קרא אבל שמע הקריאה, כגון שידו אוחזת ביחד עם החזן או שהוא זוכר ששמע אך לא שם לבו למה שמע, יצא. [ע"י ברמ"א (סי' תרצ"ט סי' טו)]. וכן פסק הגר"ח זצ"ל (אגרות הפורים פי"ג הגה כא-כד). וע"י בה בשמעתא עמיקתא גליון י"ב].

מסתפק אם שמע כדין

המסתפק אם שמע כדין, בקריאה של הלילה הוי ספק דרבנן ולקולא ואי"צ לחזור ולקרוא. [ע"י מ"ב (סי' תרצ"ט סי' ק"י) ובפתי"ש (יו"ד סי' ק"י סי' ק"ב)]. אבל ביום דחיובא מדברי קבלה, ספקו לחומרא. [ע"י מ"ב (שם) ובשעה"צ (אות כו) וסי' תרצ"א אות מא)]. וע"י עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קע"ח].

הפסיק באמצע הקריאה, מהיבן ממשך

אם הפסיק באמצע הקריאה ואח"כ חזר למקום שפסק, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, יצא. [ש"ע (סי' תרצ"ט ע"ה)]. ואפילו סח בנתיים. מיהו גוערין במי שסח בנתיים. [רמ"א (שם)]. וע"י בשעה"צ (אות יח)]. אלא שאם שהה מחמת אונס כדי לגמור את כולה חוזר לראש ללא ברכה, אלא אם כן הסיח דעתו דאז גם מברך. [מ"ב (סי' תקצ"ט יח) והגר"ש זצ"ל (חשו"ק חמד מגילה ע"ב ר"ל)]. והיינו שהפסיק משום שאינו ראו, כגון שצריך לנקבו או שהמקום אינו ראו מחמת צוואה או מי רגלים, אבל אונס אחר כגון מחמת ליסטים אינו חוזר. [מ"ב (סי' סה סי' ק"ב)]. ועל כן מי שנאנס ללכת לבית חולים וכדו' ממשך במקום שהפסיק, אלא שאם הסיח דעתו עליו לברך על המשך קריאתו. [הגר"ש זצ"ל (שם)].

לא שמע מילה מהש"י, להשלימה מתוך חומש

השומע הקריאה מהש"י וחסר מילה א' או יותר, מותר לו להשלים באותו זמן מתוך מגילה כשרה עד מקום שהש"י נמצא. ואם אין לו מגילה כשרה בדיעבד משלים מתוך חומש בתנאי שלא חיסר רוב הקריאה (ולכת' ישמע המילים לאזניו). [מ"ב (סי' תרצ"ט סי' ק"ט)].

השלים קריאת המגילה בעודו שומע מהש"י

השומע הקריאה מהש"י ובאותו זמן השלים מילות החסרות לו, אם לא השלים גם המשך הקריאה, אפילו כוון לצאת על ידי שמיעתו מהש"י, לא יצא ידי חובתו. [א"ע"פ ששומע כעונה מהני אף בשעה שהוא מדבר כדמוכח בשעה"צ (סי' קס"ז אות מג) לפענין, מ"מ הרי נמצא קורא למפרע ולא יצא כמ"ש הש"ע (סי' תרצ"ט ע"ו) והמ"ב (סי' ק"ב)]. אלא שצ"ע היכן שהשלים מילה א' ושמע גם מילה הבאה מהש"י אם חשיב למפרע, שהרי דינו כאילו אמר שתיבה ביחד. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קע"ח].

לקרוא מילה במילה עם הש"י

הרוצה לקרוא מילה במילה עם הש"י מותר לו לעשות כן אף כשקורא מתוך חומש, ויתנה בלבו שאם לא ישמע איזה מילה מהש"י יצא יד"ח (של אותה מילה) בקריאה שלו. [הגר"ש זצ"ל והגר"ח זצ"ל (אגרות הפורים פי"ג הגה כ"ד)]. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קע"ח].

דין הברכות

ברכות לפני

הקורא את המגילה מברך לפניו ג' ברכות: על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו. [ש"ע (סי' תרצ"ט ע"א)]. וביום י"א שאינו חוזר ומברך שהחיינו. וכן מנהג בני ספרד. [ש"ע (שם)]. וי"א שאף ביום מברך שהחיינו. וכן מנהג בני אשכנז. [רמ"א (שם)]. ויברך כל הברכות בעמידה. [מ"ב (רס"י תרצ"א)]. ונכון לכוין בברכת שהחיינו גם על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצוות ויודע זה להשי"ח המברך דבעי כונת שומע ומשמיע. [מ"ב (סי' תרצ"ט סי' א)].

ברכה לאחריה

כשגומר הקריאה, חוזר וכורכה כולה, ומברך. [ש"ע (סי' תרצ"ט ע"ב)]. ואפי' אם התחיל הברכה ואמר ברוך אתה כיון שלא אמר השם פוסק באמצע וכורך ואח"כ מברך. [מ"ב (סי' ק"ז)]. ונהגין לברך: הרב את ריבנו וכו'. [ש"ע (סי' תרצ"ט ע"א)]. ומ"מ אין לברך אחריה אלא בצבור. [רמ"א (שם)]. ונהגו לומר בלילה אשר הניא, אבל אין אומרים אותו ביום. [רמ"א (שם)].

שמועה בעשרה וברוב עם

מגילה בזמנה צריך לחזר אחר י', ואם א"א קוראים אותה ביחד. [ש"ע (סי' תרצ"ט יח)]. וע"י להלן בדיני פורים המשולש בענין דין זה בכרכים כשחל ט"ו באדר להיות בשבת.

הפסיק את הקריאה בצבור

אם קרא אותה בצבור ואיזה יחיד לא שמעה, יוכל לקרותה אפילו לכתחלה ביחיד, הואיל וקורין אותה באותה העיר בעשרה. [רמ"א (שם) חזו"א (סי' קנה סי' ב)]. ויש חולקים. ועל כן אף באופן זה יש להדר אחר עשרה. [מ"ב (סי' ק"ד) בשם יד אפרים].

צירוף נשים לעשרה

נשים הוי ספק אם מצטרפות, ועל כן לכתחלה אין לצרפם. [רמ"א (שם)]. וע"י בחזו"א (סי' קנה סי' ב)]. וכ"ז לענין לצרפם עם אנשים, אבל נשים עם נשים מצטרפות. [שלמת חיים (סי' שט), צ"א (חיי"ט ע"ג), הגר"ש זצ"ל (שלמי מועד עמי רעד) והגר"ש זצ"ל (הליכות והנהגות עמי 11)].

קריאה ברוב עם

יש ללכת לבית הכנסת לשמוע המגילה בצבור גדול משום ברוב עם הדרת מלך. [מ"ב (סי' תרצ"ט ס"ב)]. והשומע מחדר הסמוך עליו להכנס לבהכ"נ, שאם לאו לא מקיים ברוב עם. [בה"ל (שם ד"ה צריך)]. וע"י בדבר יהושע (ח"א סי' צו ד"ה ג)]. ומ"מ המתפלל בבית כנסת קבוע אינו צריך ללכת לבית הכנסת אחר משום ברוב עם. [מ"ב (סי' תרפ"ט סי' ז) וכה"ח (אות יב)].

קריאה לנשים

חובתן בקריאת המגילה

נשים חייבות במגילה. [ש"ע (רס"י תרפ"ט)]. אלא ש"א שאינן חייבות אלא לשמוע. [ע"י לקמן].

יכולה לצאת על ידי אחרים

אשה ישיב לה ממי לשמוע לא תקרא בעצמה אלא תצא ע"י אחרים. [מ"ב (סי' ח)].

להוציא רבים ידי חובתם

אשה אינה מוציאה רבים ידי חובתם. [ש"ע (שם ס"ג)]. ואין לאשה לקרוא להוציא נשים אחרות ידי חובתן. [שעה"צ (סי' תרפ"ט אות טו)] משום דזילא בהו מלתא. ומכל מקום אם אין להן אפשרות אחרת לשמוע המגילה יכולה להוציאן יד"ח. [תורת היולדת (פ"ה סוף אות ד)].

